

LITTERATUR

- Boelskifte, Else: TV med glasur,
Jyllandsposten 27. august 1989.
- Enzensberger, Hans Magnus: Nulmediet,
Fredag nr. 8, 1988.
- Enzensberger, Hans Magnus: Åh Europa,
Gyldendal 1987.
- Postman, Neil: Amusing ourselves to
death, Methuen, 1985.

Verden ifølge Postman - betragtninger over "Når barndom- men forsvinder" og "Fagre nye TV-verden"

Af Anne Jerslev

Massemedierne er som bekendt på forskellige historiske tidspunkter blevet placeret som omdrejningspunkter i kulturelle og bevidsthedsmæssige skræmmebilleder - og især forbundet med børn og unge. Skræmmebilledet, der forbinder en kulturanalyse og velmenende opdrageres debatindlæg. Under dets hat reduceres børn - og unge og voksne - til lemminge, og i dets navn foretages hårrejsende analogiseringer (som f.eks. at TVs billednarkomani forbereder os på en moderne middelalder). Ja, der udvikles et skræmmebilledeparadigme, fra hvis vokabular bestemte formuleringer gentages igen og igen. Billedbombardement er én af dem, et på én gang visuelt prægnant og konturløst ord, der placerer mennesker som hjælpeløse ofre midt i en krig, hvis kastevåben er billeder, og hvis afsender er ansigtsløs. Eller narkomanmetaforen, subsidiært narkosemetaforen, der ser lallende afhængige individer, hvis tid struktureres af en passiv afventen næste billedinjektion.

Når beskrivelsen af et samfund, hvis determinerende kommunikationsmidler er visuelle, iklædes en aggressiv krigsmetaforik, kan det tyde på, at beskrivelserne - i stedet for at være baseret på sammenhængende analyser - i sig selv bliver metaforer, og at fascinationen af skræmmebilledet ligger i dets karakter af tegn. Det fanger ikke alene eller først og fremmest, fordi det siger noget prægnant om en moderne TV-kultur. Men det fascinerer, fordi det også er udtryk for og bliver læst som en fortælling, et ganske sammenhængende og derfor - paradoksalt nok - betryggende billede på et ubehag, der dækker over en langt bredere og modsætningsfyldt kulturel og social forandringsproces, med dertil hørende forstærkninger af individuelle og sociale ambivalensstrukturer.

Skræmmebilledet er naturligvis ikke bare et billede på noget andet; det forsøger sandt nok at karakterisere en moderne verden af billedvirkeligheder. En billedkultur, der tømmes mere og mere for indhold, samtidig med at den bliver mere og mere "virkelig". Og dermed stiller skræmmebilledet også et vigtigt spørgsmål ved karakteren af 80'ernes og fremtidens kultur.

Men problemet er, at det blander to ting sammen, eller rettere slutter umiddelbart fra det der sker på skærmen til det der sker i receptionen af medieprodukterne. Det gør det på én gang aristokratisk og - i nogle af dets versioner - også reaktionært.

Den amerikanske medieprofessor Neil Postman her i foråret til dansk oversatte debatskrift Fagre nye TV-verden (am. Amusing Ourselves to Death, 1985), der paradoksalt nok er vældig underholdende læsning, i en letlæselig og letlæst skrivestil, med letflydende argumentationer der springer spændstigt hen over århundrederne, er et eksempel på en sådan sammenhængende fortælling om TV-mediet. Fagre nye TV-verden ligger i sit kultursyn og i sin forståelse af den historiske dynamik i forlængelse

af Postmans tidligere bog Når barn-
dommen forsvinder, 1987 (am. The
Disappearance of Childhood, 1982),
idet den udvider de programanalyser
som kapitlet The Adult-Child (Vok-
senbarnet) er helliget i Når barn-
dommen forsvinder. Den er en 80'er-
nes version af Marshall Mc Luhans
Mennesket og medierne (am. Under-
standing Media: The Extensions of
Man, 1964), skrevet mere end 30 år
og en eksplosiv udvikling af de e-
lektroniske massemedier efter Mc
Luhans bog.

Hvor Postman er kulturpessimist, så
Mc Luhan uanede muligheder i den ci-
vilisatoriske effekt, den "implosion",
som de nye medier, TV, men også radio,
afstedkommer: TV muliggør, ja nød-
vendiggør globalt engagement og har
dermed indbygget revolutionære mulig-
heder i sig. "Den umiddelbare indsigt
for det læsende fragmenterede vester-
landske menneske, der møder den elek-
triske implosion i sin egen kultur,
er den støtte og hurtige omdannelse
til en kompliceret, dybdestrukture-
ret person, der er følelsesmæssigt
klar over sin totale afhængighed af
resten af menneskesamfundet" (s. 67).

Denne naive optimisme, der gennem
bogen bæres af den udviklingslogiske
tanke, at medierne ikke ses som ud-
tryk for og produkter af bestemte ø-
konomiske og sociale forhold, men om-
vendt nærmest ses som skabende dem
("siden TV kom til er samlebandet
forsvundet ud af industrien" (s. 354))
medfører så kulturelt set en tro på,
at den visuelle kultur fornyer den
stagnerende (bog)kultur og at den mu-
liggør udviklingen af en menneskespy-
kologi, der ikke er tilpasset "et ef-
fektivt pris og markedssystem" (s. 356).

Postman minder i sin associerende og
idealistiske tankegang om Mc Luhan,
lige som hans historieforståelse sva-
rer til Mc Luhans, blot med den for-
skel, at hvor udviklingen fra typo-
grafi over telegraf til elektroniske
billedmedier hos Postman beskriver
en forfaldsbevægelse væk fra guldal-
derens typografisk formidlede tusind-
årsrige, beskrives den som en kon-

struktion af en fundamental anderle-
deshed hos Mc Luhan, en form for men-
neskelig udvidelse, hvor medierne
formgives af menneskelige behov og
ikke omvendt.

Fagre nye TV-verden indeholder på den
ene side en præcis og skarpsynet be-
skrivelse af, hvordan amerikansk TV
(lige fra religiøse udsendelser til
nyhedsudsendelser) konstituerer sin
flowkarakter i en underholdningsdis-
kurs, og at denne diskurs magtfuldt
breder sig til andre kulturelle områ-
der og institutioner: Fjernsynet "ta-
ler med én indtrængende stemme - un-
derholdningens ... Fjernsynet er med
andre ord ved at forvandle vor kultur
til en eneste gigantisk underhold-
ningsscene" (s. 107-108). Og ikke bare
den kulturelle kommunikation men kom-
munikation overhovedet opfattes af
Postman som omskabt i fjernsynets
billede og lyd. "I retssale, klasse-
værelser, operationsstuer, mødeloka-
ler, kirker og til og med i fly ta-
ler amerikanerne ikke længere med
hinanden. De underholder hinanden.
De udveksler ikke ideer, de udveksler
billeder. De argumenterer ikke med
påstande. De argumenterer med udse-
ende, berømted, reklame. For fjern-
synets budskab som metafor er ikke
blot, at verden er en scene, men at
scenen er beliggende i Las Vegas,
Nevada" (s. 120-21).

På den anden side synes dette signale-
ment af, hvordan TV hverken reprodu-
cerer virkeligheden eller repræsen-
terer virkeligheden, men at det ska-
ber virkeligheden først og fremmest
at gengive elementer af et bestemt
lags, nemlig byernes middelklasses
virkelighed, i den offentlige frem-
træden og fremstillen sig i (sel-
skabs)livet efter arbejde - selv om
Postman alment taler om "americans".
Og der er samtidig en religiøst far-
vet moralisme i Postmans beskrivelse
af TV som en enhed af en moderne gud,
der skaber mennesket i sit billede
og så en afgud, en guldkalv, som men-
eskene forblændede danser omkring.
Så ligesom kapitel 5 i Postmans tid-
ligere forfaldshistorie hed "Begyn-
delsen til Enden" ("The Beginning of

the End"), i stedet for retteligere - i bogens selvforståelse - Begyndelsen til enden på barndommen, rumler tordenen fra den yderste dag også her: "Det har mange gange vist sig, at en kultur kan overleve vildledende informationer og falske anskuelser. Det er endnu ikke blevet bevist, om en kultur kan overleve, hvis den tager bestik af verden på 22 minutter. Eller hvis dens nyheder vurderes efter, hvor mange latterbrøl de udløser" (s. 145).

Når Postman derfor skal finde sociale og kulturelle alternativer til en ara, hvor "fjernsynet efterhånden er blevet vor kultur", må han gå tilbage til en tid, hvor billedet ikke fandtes som dominerende kommunikationsmiddel.

Heri bliver hans kulturkritik reaktionær.

Ligesom det trykte ord og typografien i Når barndommen forsvinder ses som konstruerende ideen om barndommen (hvor mængden af tildelt viden blev kontrolleret af den voksne i kraft af dennes evne til at læse og hvor viden og evnen til at læse gradvist blev overdraget det opvoksende barn i overensstemmelse med dets psykologiske udviklingstrin), så argumenteres der i begge bøger, med næsten enslydende ordvalg for et kvalitativt fald fra en diskursiv til en præsentativ symbolfunktion, for at tale med filosofen Susanne K. Langer. At der er tale om et kvalitativt fald ses alene af, at Postman i den engelske udgave af Når Barndommen forsvinder taler om diskursiv overfor ikke-diskursiv (s.73), at han altså ikke opfatter billedsproget som et sprog med regler for afbildning, der må læres. Om TV siger han, at "Det at kigge på TV kræver ingen færdigheder" (Postman 1987, s. 103).

Men hvad værre er for Postman - og her ligger det egentlige tab - med dette emotive repræsentationssystem, der ikke muliggør rationel, sekventiel tænkning, forsvinder også en bestemt karakterstruktur, bestemt ved en kognitiv modenhed og psykologiske

kvaliteter som jeg-styrke og evnen til driftsudsættelse: "Næsten alle de karakteristiske træk, vi forbinder med en moden samtale, forstærkedes af det trykte ord, som i allerhøjeste grad er orienteret mod eksposition: en højtudviklet evne til at tænke begrebsmæssigt, deduktivt og i sekvenser; en dyb respekt for fornuft og orden; en afsky for modsigelser; en betydelig evne for distance og objektivitet samt eftertanke" (Postman 1989, s. 87). Dette ideal fra den tabte guldalder ligner jo intet mindre end idealet af den klassiske, patriarkalske, jeg-stærke og driftskontrollerede borgermand, der kommunikerer og agerer i den borgerlige offentlighed (hvorfor Postman i Når barndommen forsvinder netop beklager sig over, at TV nedbryder skellet mellem den private, familiære sfære og offentligheden ved at sætte deres diskurser lige).

Tydeligvis er der en god portion driftsangst begravet i Postmans kulturpessimistiske argumentation: hans underbygning af tesen om de "voksengjorte børn" henter udelukkende sine eksempler fra seksualitetens område, fra konstateringen af at gennemsnitsalderen for den første menstruation er faldet, til beklagelsen over en udpræget seksualiseret jargon blandt teenagers, til opregningen af eksempler på unge voldtægtsforbrydere.

Det er naturligvis ikke forsøget på at bestemme generationsrelationer historisk, der er irrelevant - tværtimod. Men det er i sidste ende ikke det, der er Postmans ærinde. Hvad Postman bekymrer sig for er dybest set ikke, at barndommen - sådan som han definerer den som en kognitiv forskellighed fra voksenheden - forsvinder i TV alderen. Han bekymrer sig for, at de autoritetsstrukturer, som den borgerlige kærnefamilie er bygget på, skal smuldre væk. "Vi kan altså slutte, at fjernsynet nedbryder skillelinjen mellem børn og voksne på tre måder, der alle har med dets udifferentierede tilgængelighed at gøre: For det første, fordi det ikke kræver nogen undervisning for

at fatte dets form, for det andet, fordi det ikke stiller komplicerede krav til tænkning eller adfærd, og for det tredje, fordi det ikke opdeler (eng. segregate) sit publikum" (Postman 1987, s. 105).

Uanset det relevante spørgsmål om virkningen på børn af TVs overinformation, er det dybdestrukturelt set ikke børnene, hans bøger handler om, men det, de repræsenterer, nemlig muligheden for at kunne placere alder og modenhed, med den autoritet der ligger i evnen til logisk tænkning og analyse, som ækvivalenter.

På denne måde får også Postmans skræmmebillede tegnkarakter.

Når barndommen forsvinder og Fagre nye TV-verden har det til fælles, at de ser kulturudviklingen som en forfaldshistorie, med opfindelsen af telegrafen og dermed med muligheden for at adskille kommunikationen af information fra dens umiddelbare brugssammenhæng, som det, der indvarsler "The Age of Showbusiness". Med Las Vegas som det trolde spejl, hvori amerikaneren ser sig selv om et dissocieret, infantilt TV-øjne, kan Postman slutte Fagre nye TV-verden med at sige, at "Under alle omstændigheder er problemet ikke, hvad vi ser. Problemet er, at vi ser. Løsningen må findes i, hvordan vi ser" (s.202). Hvordan, spørger Postman her, gør man publikum mediebevidste. I modsætning til i Når barndommen forsvinder, hvor Postman som en anden billedstormer udi ånden, mener, at skolen er den vigtigste bastion i konserveringen af interessen for bogen og evnen til at læse, mener han på bogens sidste sider, at mediebevidsthed måske kan erhverves via medieundervisning. Men denne konklusion er mediekritiske pædagoger og forskere i Danmark kommet til og har afprøvet og videre diskuteret for længst.

Fagre nye TV-verden er én lang redegørelse for, hvordan virkeligheden ikke eksisterer udenfor TV-skærmen. Den globale landsby, Mc Luhan snakke om, er hos Postman reduceret til

et billede, som er den moderne kultur. Bogen er således en beskrivelse af den vestlige - amerikanske - kulturs dødedans, et skræmmebillede af og et lærebillede om en befolkning eksproprieret af TV.

Men et sidste problem i Postmans kulturkritik er, at den som forudsætning har et ensartet massepublikum, "americans", der af ham betragtes som en "black Box", der kun får liv og identitet igennem imitation.

Og heri er Postman aristokratisk.

Betragtet som debatoplæg er der igangsættende tanker i Neil Postmans hurtige bøger. Men det patriarkalske familie- og kultursyn, der driver værket indgår i en fortælling, der ikke handler om firserne og endnu mindre om TV. Den fortælling handler om en profet, der står med ryggen mod verden og taler om en fremtid, der var engang.